

**ВІДДІЛ ОСВІТИ КАЛУСЬКОЇ РАЙДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
МОСТИЩАНСЬКА ЗОШ І-ІІ СТУПЕНІВ**

тема проекту:

Ріки мого дитинства
Дослідження гідрологічних об'єктів
с. Мостище
(басейн річки Сівка)

Автори проекту:
учні екологічного гуртка

Керівник:
вчитель географії і біології
Бобко Наталя Святославівна

2016

Вступ

В природі багато справ для цікавих і допитливих. Для кожної людини образ батьківщини неодмінно пов'язаний із знайомими з дитинства, а тому такими неповторними і рідними краєвидами. Ось чому дослідницько-краєзнавча робота - це своєрідна стежина пізнання оточуючого світу і себе в ньому. Актуальність вивчення вод свого краю незаперечна. Вода може погіршити чи поліпшити умови нашого існування. Вона –джерело життя. І, як писав Екзюпері, вона « саме життя».

Об'єктом вивчення стали маленькі, маловідомі річки і потічки, які протікають через територію села Мостище Калуського району.

Мета проекту:

- розширити та поглибити теоретичні знання шкільного курсу про водні ресурси своєї місцевості;
- сформувати практичні навички дослідження гідрологічних об'єктів і проведення моніторингу водних екосистем;
- сформувати вміння застосувати набуті знання на практиці;
- сприяти вивченню та популяризації краєзнавства як засобу виховання любові до природи, рідного краю, формування екологічного мислення та екологічної культури;

Завдання проекту:

- підібрати і опрацювати різноманітні джерела інформації про водойми села;
- організувати постійний моніторинг за гідрологічними об'єктами;
- під час екскурсій здійснити дослідження русла річок, зібрати відомості про флору і фауну водойм, їх екологічний стан та основні джерела забруднення;
- зібрати усні джерела інформації про місцеві водойми та дослідити їх топоніміку;

Основна частина проекту складається з розділів:

1. Загальні відомості про водойми села Мостище.
2. Народні усні джерела про гідрологічні об'єкти краю та їх топоніміка
3. Використання та екологія річок.
4. Рослинний і тваринний світ місцевих водойм.

Загальні відомості про водойми села Мостище

Територія села Мостище лежить в басейні річки Кропивник та її приток: річки Фурнилів та потічків Кривець і Сапогів. Кордоном між м. Калуш і с. Мостище є штучна водойма – канал Копанка. Цей канал збудований ще до початку Першої Світової війни за часів панування на наших землях Австро-Угорщини з метою відведення вод р. Сівка за межі Калуша, оскільки паводки на цій ріці завдавали великих збитків для жителів міста.

Штучний канал Копанка

Річка Кропивник є лівою притокою річки Сівки, а та у свою чергу - однією із правих приток Дністра . Її довжина приблизно 26 км. Бере початок Кропивник на північний схід від с. Кадобна з джерела.

Русло річки помірно звивисте, шириною від 5 до 8 метрів. Вздовж річища зустрічаються заболочені стариці.

Міст через річку Кропивник

Похил річки невеликий і приблизно становить 3 м. на кілометр. Тому й швидкість течії незначна. Та під час паводків швидкість течії зростає. Весною, під час літньої практики учнями Мостищанської школи була проведена робота по вивченню басейну р.Кропивник та її приток. Було зроблено виміри глибини річки, її ширини, швидкості течії, зібрано дані про тваринний і рослинний світ .

За даними досліджень і вимірів у верхів'ї річка Кропивник має ширину

1-2 м., глибину 15-20 см., а швидкість течії 3,5м.на хв. У межах села Мостище –ширину 5-6 м. глибину 30-50 см. швидкість течії 3 м. на хв.

У місці впадіння р.Кропивник у р.Сівка русло має ширину 6-8 м., а глибину 80-90 см. Швидкість течії 3 м. на хв..

Весняна повінь 2011 року

НАША РІЧКА

*Сама собою річка ця тече,
Маленька річечка, вузьенька, як долоня,
Ця річечка — Дністра тихенька синя доня,
Маленька донечка по імені Кропивник
Тече вона в городі в нас під кленом,
І наша хата пахне їй борщем.
Цвіте над нею небо здоровенне,
Солодкими хмарами з дощем.
Ця річечка тече для клена і для мене,
Її й тоді я бачу, коли сплю.
Я річечку оцю, в городі в нас під кленом,
Як тата й маму, і як мед люблю.*

Для рік села характерні весняні повені (березень – квітень), але час від часу повторюються паводки, викликані випаданням тривалих і сильних опадів або різкою зимовою відлигою.

Найбільша повінь за останні роки спостерігалася влітку 2008 року, яка завдала значних збитків жителям села: зруйновані мости, підтоплено помешкання селян, їх сади і городи. У роки із посушливим літом на цих річках спостерігається межень. Загалом, 60-70% річного стоку припадає

на весняно-літній період року. Малий стік взимку зумовлений тим, що на ріках утворюється льодовий покрив. Як правило, він не стійкий і триває 2 -2,5 місяці. Формуватися льодостав починає у кінці листопада, стаючи порівняно стійким у третій декаді грудня. Скресають ріки у кінці лютого – на початку березня. Льодохід триває 2-5 днів.

У селі Мостище р.Кропивник приймає свою ліву притоку р. Фурнилів.

*Місце
Фурнилів у*

*впадіння річки
річку Кропивник*

Витік річки Фурнилів знаходиться поблизу села Кропивник з болота. Температура її води нижча на кілька градусів порівняно із р. Кропивник, тому, що у гирлі багато джерел, які живлять річку.

річка

Фурнилів

Легенда про річку Фурнілів

Було то ще за давніх часів. Коли на землю нашу набігами навалювала монголотатарська орда. В ті часи наше село називали Довге.

Воно було розташоване трохи на південний захід сучасного поселення. В селі були теслі, ковалі, шевці, кравці, які шили одяг і сідла для коней.

Довгівчани були добрими газдами: вирощували худобу, коней, сіяли зернові культури, льон, коноплі, займалися ткацтвом.

Під час одного із нападів татарської орди на наш край вороги захопили село, почали грабувати, палити будинки, вбивати всіх, хто попадав їм на очі: навіть літніх людей і дітей.

Жорстоко вони розправились із селом ...

Довге згоріло вщент, тільки попіл залишився. Круки сумно літали над згарищами.

Ті, кому пощастило вижити, залишилися без житла та їжі. Багато довгівчан було важко поранено.

Наші предки любили природу і взялися шукати свого порятунку в ній. Через село протікала маленька річка, у чистих водах якої було багато живності, то ж вирішили погорільці триматися річки і вирушили вниз по течії.

Аж раптом тиха вода стала дзюрчати, «фуркотіти», як казали колись. І чому б це? Адже місцина ж рівнинна. Підійшли до русла і побачили кілька джерел, які ключем били. Вода була холодною та чистою, як дзеркало. Було спекотно у ті дні, то ж всі почали частуватися джерельною насолодою і відчули неабиякий прилив сил та життєвої енергії, а поранені помітили, що і рани від цілющої водиці швидше заживають. Назвали селяни річку Фурнілів (від слова «фуркотіти») і одностайно вирішили поселитися неподалік, там, де вона віддає свої чисті води іншій ріці – Кропивник, за великим мостом. Через що нове поселення назвали Мостище, а місцевість, де було старе село – Погарище.

Далі за с.Мостище у с.Копанки Кропивник приймає ще одну ліву притоку –невеличкий потічок Сапогів, який бере початок з болота на території Мостищанського лісу. Кривець – права притока р. Кропивник, гирло цього потічка знаходиться за межами с.Мостище.

Потічок Кривець

Топоніміка гідрологічних об'єктів села Мостище

Назва р.Сапогів від слова “сага”, що з старослов'янської означає болото.

Річка Кропивник отримала свою назву через суцільні зарості кропиви у її верхів'ї.

“Фурнілів “ має спільний корінь з словом “фуркоче”. (синонім дзюркоче.)

Потічок Кривець завдячує своїй назві через звивисте (тобто криве.) русло.

Канал називають Копанкою, бо «копався» вручну.

Найуживаніші місцеві прислів'я та приказки про ріки:

Всі ріки до моря ведуть

Вода греблю рве.

Вода все криє, а береги риє.

Де вода, там і верба.

За водою підеш, то й не вернешся.

З брудної води ще ніхто чистим не вийшов.

Води хоч топиться, та нема де напитись.

Не спитавши броду, не сунься у воду.

Члени експедиційного загону під час вивчення гідрологічних об'єктів села

Використання та екологія річок

Потоки, які несуть свої води через територію рідного краю мали в минулому важливе значення для мешканців як села Мостище так і інших сіл, через які протікають. У ріках було багато різноманітної живності: риби стільки, що селяни ловили її кошиками, а раками торгували у Калуші на базарі. Чисту воду селяни пили й використовували для різноманітних сільськогосподарських потреб, на мальовничих берегах білили полотно, відпочивали від важкої роботи.

У даний час екологічний стан цих річок поганий. На берегах місцевих водойм часто можна побачити сміттєзвалища. У ріки Кропивник і Фурнилів потрапляють побутові відходи та каналізаційні стоки жителів села.

Смітники на берегах місцевих водойм

Найбільш поширеними і водночас найбільш небезпечним є хімічне забруднення водойм різноманітними токсичними речовинами. Воно настільки велике, що водойми невпинно перетворюються на «стічну канаву». Хімічні забруднювачі, концентруючись в ланцюгах живлення, не тільки безпосередньо нищать живі

організми, але й вкрай несприятливо діють опосередковано: вода втрачає прозорість, у ній падає вміст кисню.

Наслідком нинішнього становища є багаторічне бездумне виробництва калійного родовища. Його почали розробляти у Калуші ще за Австро-Угорської імперії, продовжили за Радянського Союзу і в наш час.

Основними забруднювачами є: амоній сольовий, сульфат і хлориди.

*Соляні хвостосховища
неподалік витоку р.Кропивник*

Стічні води з високим вмістом солей потрапляють із хвостосховищ №1 і №2 у річку Кропивник в районі хутора Кепське, а так і у Дністер.

За підрахунками державного управління екології і природних ресурсів в Івано-Франківській області ДП «Калійний завод» у 2009 році скинуло 14 млн. метрів кубічних стічних вод, із них 2,2 млн. без очистки.

Щодобово в Дністер потрапляє близько 120 т. солей.

У річку Фурнілів скидаються відходи нафтопереробки Олефінового заводу.

Протягом березня – грудня 2011р. проведено дослідження проб води з контрольних свердловин на полігоні токсичних відходів ТзОВ «Оріана Галев», потічку Сапогів. Із 77 досліджених проб води з контрольних свердловин на полігоні виявлено гексахлорбензол у 50 пробах, з яких у 41 зразках зареєстровано перевищення гранично – допустимих концентрацій. ГДК становить 0,001 мг/дм³,

а отримані результати показали, що у березні-серпні вміст гексахлорбензолу становив 0,0015-0,003 мг/дм³. За даний час показники не досягали норми, перевищуючи її в декілька разів. (за даними СЕС)

*Полігон
гексахлорбензолу
неподалік русла
р. Сапогів.*

Рослинний і тваринний світ місцевих водойм

Досліджуючи флору і фауну вздовж потоків, члени учнівської експедиції виявили місця поширення ондатри (р. Кривець, р. Сапогів.), гніздування диких качок (басейн річки Сапогів.)

На берегах зустрічається вуж болотний, ящірка прудка, жаба очеретяна, тритон карпатський.

У річках риби мало. Водиться карась, окунь, верхоплавка, щука.

В Україні лелека вважається вісником весни. Для мостищан бусьок – улюблений птах, якого шанують і люблять. Він символізує чистоту, благочестя, воскресіння. Вважається також очисником від скверни, охоронцем домашнього вогнища.

Лелеки «приносять» дітей, тому він є символом народження.

У селі близько 13 гнізд цих птахів

Вуж звичайний інколи зустрічається на вологих місцях села - на луках, в заростях чагарника. Вночі вуж зазвичай спить у сухому затишному місці. Він часто гріється на сонці, таким чином підвищуючи температуру свого тіла.

Іноді ввечері вуж звичайний залізає на кущ чи дерево, щоб погрітися в останніх надвечірніх променях сонця

У потоці Кривець честенько можна поспостерігати за поведінкою її мешканця – ондатрою.

Зовні ондатра нагадує щура, за що її часто називають мускусним щуром, хоча вона помітно більше за

розміром, Її зовнішній вигляд свідчить про адаптацію до водного способу життя

Активні ондатри цілодобово, але найчастіше після заходу і рано вранці.

Харчуються прибережними і водними рослинами — очеретом, рогозом, осокою, хвощами.

У басейні річки Сапогів гніздяться дикі качки.

Ці перелітні птахи вже здавна облюбували собі територію на околиці села.

Кропива- найпоширеніша рослина заплави річки Кропивник

На берегах поширені вербово-вільхові зарості, терен, шипшина собача, а серед трав: мати-й-мачуха, ромашка, фіалка триколірна, кульбаба, кропива дводомна і кропива собача, білоцвіт весняний, анемона, пшінка весняна, рідше конвалія, підсніжник, калган. На мілководді, заплавах, старицях росте очерет, рогіз, калюжниця болотна, сусак зонтичний, іриси.

Дикий калган, або перстач прямостоячий — багаторічна трав'яниста рослина, яку ще називають узиком та зав'язником.

У народі цю рослину знають з давніх-давен як дуже надійний засіб при лікуванні шлунково-кишкових розладів, опіків, дизентерії та шкірних захворювань.

У давнину збирало її майже все сільське населення, святили в церквах і зберігали на випадок хвороби у людей чи й тварин. Найчастіше берегли сушені корені або настоювали їх на горілці.

Калюжниця болотна-рослина дуже ефектна по берегах водойм, де утворює яскраву золотисту кайму рясним цвітінням і великими квітками.

Золотаво-жовті блискучі квітки пшінки весняної можна побачити вже в березні.

Цвітуть на берегах річок села біло-жовто-сині квіточки фіалки триколірної. Старожили кажуть, що білий колір — то знак весільний, знак єднання двох закоханих; жовтий — знак розлуки, вічної розлуки з життям; синій — колір неба, під яким рости і цвісти цій квітці та розповідати людям про велике кохання.

Фіалка триколірна/*Viola tricolor*

Цвітіння анемон – віщує прихід весни. На берегах водойм села їх дуже багато. Кажуть, що наукова назва роду походить від грец. *anemos*, що в перекладі означає «вітер». Цим підмічено зв'язок періоду весняних вітрів з цвітінням цих квітів.

Берегову лінію і мілководдя річки Фурнілів у її середній течії заселили дивовижної краси квіти – водяні іриси.

Прикрашені цими водяними і вологолюбними рослинами береги стали затишним куточком для відпочинку і релаксації і, звичайно, гордістю мешканців села.

Висновки

Матеріали проекту дозволили глибше і повніше опанувати знання про водні ресурси своєї місцевості, поновили і збагатили красзнавчий матеріал школи. У результаті проведеного моніторингу місцевих водойм, їх дослідження, а також опрацювання літературних, усних джерел та даних інтернетмережі було зібрано багато інформації про природу, екологічний стан маловідомих і маловивчених річок і потічків Прикарпаття: Кропивник, Фурнілів, Сапогів, Кривець, Копанка, які належать до басейну Дністра.

Завдяки проекту у мене сформувалися інтегративні знання про свій рідний край, громадська та громадянська відповідальність за екологічну долю своєї «малої батьківщини», активізувалася природо дослідницька та природоохоронна діяльність.

Зміст:

Вступ.....	2.
Основна частина	
1.Загальні відомості про водойми села Мостище.....	3
2.Народні усні джерела про гідрологічні об'єкти краю та їх топоніміка....	9
3.Використання та екологія річок.....	10
4.Рослинний і тваринний світ місцевих водойм.....	13
Висновки.....	18

Використана література:

1. Географічна енциклопедія України: в 3-х томах / Редколегія: О. М. Маринич (відпов. ред.) та ін. — К.: «Українська радянська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1989.
2. Стойко Степан Михайлович, Ермоленко Юрий Афанасьевич. Карпати очима допитливих. — Львів: Каменяр, 1976. — 96с.
3. Природа Калущини. Творча група вчителів. -Калуш. 2000р
4. Усні народні джерела.
5. Інтернетресурси.